

Referat af møde i arbejdsgruppen ved Sølsted Mose

4. december 2017

Til stede: Karen, Peter, Jens L., Jens M., Niels Chr., John, Christian, Hans, Martin og Søren fra sekretariatet (FVF)

Før mødet gik vi en god besigtigelsestur i mosen fra kl. 14 til 15.30. Herefter holdt vi planlægningsmøde hos Karen og Peter med dejlige boller og kaffe til. Tak for det.

Dagsordenen var:

1. Siden sidst
2. Nyt fra sekretariatet
3. Siden sidst – fra arbejdsgruppen
4. Gennemførte arbejdsopgaver i 2017
5. Sølsted Mose – opsamling på vores samtale i mosen om status, det våde år, oversvømmelser, opvækst, stinet mm. samt opfølgning på det videre forløb efter afslutning af EU LIFE-projektet
6. Kommende arbejdsopgaver i 2018
7. Græsningen i 2017 og 2018
8. Fugleovervågning 2016 og 2017
9. Status på plejeplanen
10. Bomme i mosen
11. Planlægning af arbejdsdage, ture og næste møde
12. Eventuelt

Dagsorden blev ikke fulgt slavisk, men alle punkter blev berørt og skulle være beskrevet i nedenstående.

Siden sidst og nyt fra sekretariatet mm. (punkt 1 – 4)

Arbejdsgruppen har udført alle opgaver aftalt ved sidste møde og flere til.

Der er blandt andet blevet slået under hegn, lagt mere på stierne, slået græs omkring hver 3. uge, tømt affald, skåret træer og buske ned, fyldt op med foldere og meget mere.

Peter fortæller, at der kommer en del mennesker i reservatet. Affaldsspandene er fyldt på ca. 3 uger, og i perioder ryger der mange foldere, siger Jens Lyhne. Der har desuden været udfordringer med kreaturer, der er kommet for tæt på mennesker. De kvier, der er tale om, er blevet taget ud af den lille fold imod nord, vest for ”gedeskuret”. Der laves nyt hegnsforløb næste år, så kvæg og mennesker kommer mindst muligt i fold sammen. Det bliver et blot ca. 10 meter stykke på den centrale sti, lige syd for ”gedeskuret”, hvor der kommer en kvægovergang over stien. Der kommer en klaplåge og kvæglåge mere her, og terrænet skal udjævnes en smule på den ene side af stien, så kvæget nemmere kan komme op på stien og over den. Der har heldigvis ikke været hævværk i mosen siden sidst.

Tælleren på broen i vest viste 932 besøgende siden sidste aflæsning i september. Det svarer til ca. 4.863 besøgende på årsbasis eller 405 om måneden. Tallet er nok noget højere, men nok ikke så højt som første tællerperiode på 2.885 besøg om måneden. Vi afventer og aflæser løbende, så vi får syn for sagn, når vi når til juni næste år. Denne anden tæller blev sat op, efter den første blev i juni. Første nye tællerperiode viste

hele 10.339 personer på 3,6 mdr. MEN der var vokset tagrør op foran tælleren, som nok har pisket tællertallet kunstigt højt op.

Søren orienterede om mandskabsændringer i sekretariatet, med ansættelse af Jørn (Dyhrberg Larsen) i foråret og siden Emilie (Nicoline Berg Schmidt) pr. 1. september, som overtager fra Marie-Louise. Grundet mandskabsændringerne har sekretariatet lavet en ny reservatfordeling og nedlagt forsøget med fællesplanlægningsmøder med de fire sønderjyske reservater.

5) Sølsted Mose – opsamling på turen i mosen og sket siden sidst

Brakarealet ved p-pladsen på Ribe Landevej

Der er blevet slået på arealet ude ved p-pladsen af Jens Møller Mathiesen – tak for det. Emilie vil høre, om I næste år vil dokumentere slåningen med fotos. Gruppen spurgte til reglerne her. Området er ”slånings-brak”, hvilket betyder: Det skal slås mindst én gang mellem 1. august til 15. september, og det afslåede må ikke fjernes. Hvis det slås uden for perioden 1. august til 15. september, vil det ikke tælle som opfyldelse af de krav, der er fra den ansøgte landbrugsstøtte. Arealet må ikke slås i perioden 1. maj til 31. juli.

Det vil være gavnligt for mangfoldigheden af arter af blandt andet insekter, spindlere, plantearter og også for fuglelivet, hvis hele eller eventuelt blot dele af arealet først slås sent. Slå derfor gerne helt tæt på 15. september, så har vi plantefrø og blomster langt hen i sæsonen. Hvis folk klager over ”rodet”, så er det jo natur under udvikling. Man må ikke fjerne det afslåede fra arealet, men godt rive det sammen på arealet til fordel for botanikken, insekter og fugle i området. Man kan også lave ”snogehøje” af det, rive det sammen og lægge det i et eller to hjørner hvert år.

Slåning under hegn, oversvømmelser og stemmeværk

Jan Ravnborg har været ansat til at rydde under hegn på alle de stræk, som ikke ligger ud til stinettet. Det har været en næsten umulig opgave sine steder grundet de store mængder vand i år. På gedehegn-strækket er der nu kun strøm på to tråde. De andre tråde og resten af hegns- og vandinstallationerne skal blive stående til efter det 5-årige hegningsprojekt udløber i 2020.

På grund af det våde år er der desværre igen i september og december konstateret en del oversvømmelser:

- 1) fra Bygrøften ind på arealerne i øst flere steder
- 2) fra Landgrøften ind imod vest
- 3) ind over veststien, fra øst imod vest, ca. 5-7 steder
- 4) ind over den gamle gangbro og observationsplatform i vest
- 5) nordpå ind over nordstien imellem det gamle gedeskur og stien ved Bygrøften

Kommunen er gjort opmærksom på det ved mail, tlf. og billeddokumentation i september og i december.

Stemmeværkerne er blevet sikret imod hærværk sidste år, men hærværkssikringen med dobbeltbræt henover stemmeværket har reelt hævet stemhøjden. Det er både tidligere påpeget og nu igen aftalt med kommunen, at de skal skære dem alle igennem snarest muligt, så der er frit over den centrale del af stemmeværkerne. Det har kommunen indtil videre kun gjort for nogle af stemmeværkerne (grundet den høje vandstand), men desværre ikke dem alle endnu. Når I ser andre stemmeværk dukke op af vandmængderne igen, må I gerne tage billeder af dem og sende til Søren i sekretariatet. Der medsendes en tabel og et kort over stemmeværkerne i mosen, så I kan sætte nummer på og stedfastsætte dem. Kortet er

ikke 100% korrekt, da vi endnu ikke har modtaget et kort over, hvordan stemmeværkerne i sidste ende blev placeret. Men der er kun få mangler ved dette kort, så det kan bruges.

Stien i vestsiden oversvømmes flere steder end ved de to indsatte stemmeværk og rullestensløb over stien. Stembredderne skal være større de to steder, og der skal indsættes mindst et par stykker mere. Det er vi i dialog med kommunen om. Stien er i praksis ufremkommelig, hvis man ikke lige har høje gummistøvler på. Det er ikke tilfredsstillende og skal løses. Ligeledes skal vandstanden reguleret af stem 15 i nordvest ikke være så høj, at gangbro og observationsplatform oversvømmes. Det skal kommunen også gøre bredere og lavere.

6) Kommende arbejdsopgaver i 2018

Handling	Udføres	Kan udføres	Udført
Slåning under hegn - efter det kort vi har aftalt. Dvs. alene langs stierne.	Alle X Ultimo maj/juni		
Slåning på og langs stier	X		
Fjerne, beskære grene ind over stier og hegn, i det omfang I magter		X	
Gruppen må fortsat gerne indkøbe 1-2 skovøkser til at hakke genvækst på stød fra fældede træer. Barken og det yderste ved hakkes i stykker efter fældning. Bedst i maj/tidligt i juni. I er velkomne til at prøve det af fx i de gamle gedefolde mod vest, eller i den store sydøstligste og meget våde fold (men pas på jer selv)		X	
Hugning af genvækst bl.a. øst og vest for stien der går nordpå fra p-pladsen på Brændevej, og også øst for den vestlige sti (Genvækst tages dog bedst, når saften går op i træerne i april/maj og frem, hvis kvæg eller geder ikke tager det)		X	
Hold øje med og rapportere om overløb og fejl på hegn	X		
Tage billeder af vandstandsmålere		X	
Eventuelt genbesøge den frilagte ø i nordøst hjørnet af gedefold 1 for at fjerne opvækst igen. Fx med "færgefart" med minitømmerflåden.		X Efter 15. juli	
Opsætning af minihegn og tilslutning af jord-el-ledning ved den lille af de to bestande af orkideer (i fold øst for vejen/hovedsti nordpå fra p-plads). Der kan afslås omkring orkideerne.	Hans m.fl. X		
Overvågning af genvækst i rydningsområderne. De må meget gerne gås efter med økser på alt, hvad der skyder, men det er potentielt en meget stor opgave, hvis kvæget ikke klarer noget af opgaven.		X	
Folderkasser fyldes	Jens Lyhne	X	
Affaldsspande tømmes	Peter Kjer		
Renholdelse på p-pladser	Vist alle		
Opfyld på stierne (Jens M. Mathiesen)	X		
Rydde træer og buske på balken på nordstien imellem gedeskuret og stien ved Bygrøften, så trampestien kan rykkes ind på lidt højere jord	X		

Arbejdsgruppen har tidligere delt sig op i flere specialgrupper, men vi fik ikke sat navne og steder på:

Hans overvåger vel stadig blandt andet botanikken og tager sig af at oplyse gruppen og sekretariatet om steder for nødvendig bekæmpelse af invasive arter.

Jens L. sørger forsat for, at folderkasserne er fyldte. Der er nu rigelig med nye foldere – giv endelig lyd, hvis I mangler. Det gælder om at få dem brugt op, inden den nye kommer.

Peter Kjer Hansen kigger til skraldespandene ca. hver 3 uge eller efter behov.

OBS – en vigtig gentagelse! Det er af sikkerhedsgrunde stadig vigtigt, at man altid er mindst 2 personer sammen ude på mosearealerne - altid. Giv endelig en melding på mail eller telefon til de øvrige i arbejdsgruppen om, hvornår man agter sig ud i mosen for at arbejde. Så kan andre, i det omfang man har tid og lyst, være behjælpelige.

Vaders: Gruppen har vel fortsat brug for nogle vaders, så man mere trygt kan komme rundt i mosen. Det kan indkøbes efter behov. Skridtstøvler er en anden mulighed.

7) Græsningen i 2017 og 2018

De store mængder vand har været en stor udfordring for Gallowaykvæget og kvægholderen i år. Kvæget har måtte drives af stierne imellem de nordlige og sydlige dele, da de ikke selv har kunne komme godt rundt. Grundet den generelt stigende vandstand i mosen er de indre hegn sine steder i vejen, hvilket hindrer dyrenes bevægelighed. Der sættes derfor forud for sæson 2018 nye led flere steder og en forbindelse over den centrale sti lige lidt syd for det gamle gedeskur. Kvægholderen har i år måtte tage nogle af sine dyr tidligere hjem, da der var få steder med tørt leje. Det bliver om muligt en lidt længere sæson i 2018, men med lidt færre dyr.

Jens Møller Mathiesen foreslår:

- 1) at sekretariatet får udvirket, at der åbnes med led fra fold 6 til "gedefold 3" i dens folds sydøstligste hjørne (af matrikel 79)
- 2) at hegnet centralt, nord-sydgående midt i fold 6 fjernes, så kvæget lettere kan komme op på den gamle sti, der ligger derinde.

Det er givet videre til Emilie, som ser på det.

8) Overvågning i 2016 og 2017

Martin Iversen tager sig fortsat fint af overvågningen i forhold til fondens overvågningsprogram. Men andres observationer er altid meget velkomne. Fugleåret 2016 er desværre forsinket og kommer først i det nye år. Her er derfor uddraget for Sølsted Mose:

"Sølsted Mose, Sønderjylland (16)

102,7 hektar højmose under genopretning med hængesæk, hedemose, skovbevokset tørvemose, kratskov, rørskov, gl. tørvegrave og afgræsset eng. Erhvervet i 1993, 1994 og 1996. DOF-baselokalitet: 541100.

Frivillig arbejdsgruppe: 10 personer.

Ynglefugle: *Lille lappedykker 1-2 par, rørdrum 2-3 par, grågåås 2-4 par, knarand 0-1 par, gråand 4-6 par, atlingand 1-2 par, rørhøg 2 par, hedehøg 0-1 par, musvåge 1 par, agerhøne 1 par, fasan 1-2 par, vandrikse 3-5 par, plettet rørvagtel 1-2 par, grønbenet rørhøne 2 par, blishøne 1-2 par, trane 3 par, vibe 4-6 par, dobbeltbekkasin 4-8 par, gøg 3 par, stor flagspætte 0-1 par, hedelærke 0-1 par, sanglærke 5-10 par, landsvale 3-5 par, skovpiber 5-8 par, engpiber 2-4 par, hvid vipstjert 2-3 par, gærdesmutte 2-3 par, jernspurv 1 par, rødhals 4-6 par, nattergal 4-6 par, blåhals, sydlig 7-9 par, rødstjert 1 par, bynkefugl 3-4 par, sortstrubet bynkefugl 1-2 par, solsort 4-8 par, sangdrossel 4-8 par, misteldrossel 1-2 par, græshoppesanger*

1 par, sivsanger 1-2 par, kærsanger 2 par, rørsanger 7-10 par, gulbug 2 par, gærdesanger 1 par, tornsanger 10-15 par, havesanger 2-3 par, munk 4-6 par, gransanger 15-25 par, løvsanger 15-25 par, halemejsje 1 par, sumpmejsje 1 par, fyrremejsje 1-2 par, blåmejsje 2-3 par, musvit 3-4 par, pungmejsje 2 par, rødrygget tornskade 2-3 par, sortkrage 1-2 par, gråkrage 1-2 par, bogfinke 10-15 par, grønirisk 2 par, grønsisken 0-1 par, tornirisk 2-3 par, lille gråsisken 2-3 par, gulspurv 6-12 par, rørsurv 6-10 par, bomlærke 3-5 par.

Ynglefuglene i Sølsted Mose er talt af Martin Iversen.

Andre observationer: Hvid stork 1 (7/5), havørn 1 (5/9), blå kærhøg 3 (20/3), duehøg 1 (20/7), fiskeørn 1 (5/9), lærkefalk 1 (7/5), skovsneppe 2 (28/2), storspove 6 (18/6), hvidklire 1 (29/4), svaleklire 3 (27/7), tinksmid 1 (16/8), sildemåge 30 (16/4), vendehals 1 (3/9), hedelærke 1 (9/4), engpiber 120 (24/9), stenpikker 4 (9/4), ringdrossel 1 (26/4), sjagger 250 (13/4), vindrossel 15 (28/10), topmejsje 1 (5/9), pirol 1 (11/6), sydlig stor tornskade 1 (6/4), stor tornskade 2 (1/4), ravn 6 (12/3), stær 12000 (7/5), lille gråsisken 2 (27/3), bomlærke 3 (1/5). "

Martin og Søren knyttede lidt kommentarer til udviklingen, her i kort form: Svømmeænder går lidt ned, pungmejsje stabil, traner også ok, rødrygget tornskade ligeså. Rørdrum og rørhøg stabile eller forventes at gå frem, da rørskov breder sig.

Orkideerne har haft det fint i 2017 og kongebregnerne er også ok, imens rosmarinlyng og klokkeensian ikke er eftersøgt i år, så deres status er ukendt.

Martin opfordrer sekretariatet til at få gennemfotograferet Sølsted Mose med drone i lange transektforløb, som så kan gentages om nogle år, så man kan se og dokumentere udviklingen i mosen bedre.

Desværre er der lige konstateret en mink ved den vestlige observationsplatform. Søren har igangsat en bekæmpelse heraf.

I forhold til jagt på nabomatriklerne, kunne gruppen fortælle, at det efterhånden er ret så begrænset.

Gruppen spurgte ind til, om der laves overvågning igen af dyndsmørling, og om det kan gøres bedre næste gang, så de ikke dør i ruserne.

Næste arbejdsdage og planlægningsmøde

Arbejdsgruppen har valgt selv at aftale de præcise datoer for arbejdsdage indbyrdes. Søren vil gerne informeres om, hvornår dagene er afholdt og hvad der er blevet lavet og hvorhenne. Så tag gerne et par noter efter hver arbejdsdag - om muligt.

Næste planlægningsmøde bliver i september 2018. Søren indkalder.

Eventuelt

- Gruppen ønsker, at der sættes gelænder op på det gamle stykke gangbro. Søren undersøger og vender tilbage. Michael Kallesen vil være god til den opgave, fortæller Martin.
- Gruppen må fortsat meget gerne rapportere stort og småt til Søren om, hvad I ser og evt. fotograferer i mosen, både hvad angår fuglene og naturen i øvrigt samt faciliteter, vandstand, overløb med vand, husdyrene mv.
- Insekthotellet: Allan og Jørn er igen blevet orienteret om, at I ønsker information om det på stedet. Allan og Jørn skriver en tekst hertil denne vinter.

Igen tusinde tak for det og tak for jeres indsats.

Med venlig hilsen

Søren